

KS. RESPĄDEK JAN (1817-1901)

Urodził się 9 grudnia 1817 roku we wsi Jeżowa, w powiecie lublinieckim na Śląsku. Był synem Kazimierza, rolnika, i Tekli z domu Kompałła. Po śmierci ojca, wraz z matką, znalazł się w Wielkopolsce. Uczył się pod opieką swego wuja, księdza Jana Kompałły, proboszcza w Ostrowie Wielkopolskim. Gimnazjum ukończył świadectwem dojrzałości w Lesznie, w 1840 roku, po czym wstąpił na studia teologiczne na Uniwersytecie we Wrocławiu. Po ich ukończeniu w 1843 roku rozpoczął na tej samej uczelni studia prawnicze. W latach 1840-1843 był członkiem Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego na Uniwersytecie Wrocławskim. Studia zakończył zdaniem egzaminu doktorskiego z tytułem doktora obojga praw. Tutaj jednak pojawiła się niespodziewana przeszkoda. Ówczesny biskup wrocławski Melchior Dieppenbrock nie uznał tego egzaminu, ponieważ w komisji zasiadał profesor będący zwolennikiem jednej z sekt sprzeciwiających się oficjalnej nauce kościoła katolickiego. Nie zrażony trudnościami Jan Respałek udał się do Monachium w celu powtórzenia egzaminów i obrony rozprawy doktorskiej. Tym razem jego wysiłki zostały uwieńczone sukcesem. 13 sierpnia 1847 roku uzyskał wreszcie tytuł doktora obojga praw.

W listopadzie 1847 roku zwrócił się do arcybiskupa Leona Przyłuskiego o przyjęcie na studia seminaryjne dla przysposobienia się do święceń kapłańskich. W grudniu tegoż roku został przyjęty do Seminarium Duchownego w Gnieźnie. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1848 roku, po zaliczeniu rocznego „Practicum”. Jeszcze przed święceniami arcybiskup powołał go na profesora prawa kanonicznego Seminarium Duchownego w Poznaniu. Pełnił te obowiązki w latach 1848-1854. Współpracował w tym czasie z „Przeglądem Poznańskim”, będąc nawet na przełomie lat 1853-1854 redaktorem odpowiedzialnym tego czasopisma. Na początku 1854 roku miał proces prasowy przed sądem w Poznaniu za artykuł krytykujący stosunek państwa pruskiego do Kościoła. W wyniku apelacji został uniewinniony, jednak zaskarżony numer pisma skonfiskowano.

W 1855 roku objął probostwo w Poniecu, gdzie patronem kościoła był jego przyjaciel z ławy szkolnej hrabia Mycielski. Parafia poniecka była i jest współcześnie dość rozległa, co przy ówczesnych środkach komunikacji stwarzać musiało pewne problemy. Ponadto było to środowisko silnie niemieczone. Istniejąca parafia ewangelicka posiadała swój kościół w pobliskim Waszkowie, ale czyniła starania o pobudowanie świątyni w Poniecu. Ten wzgląd być może zadecydował, że władze duchowne na tak trudną placówkę zdecydowały się wysłać właśnie jego. W obliczu konfrontacji z niemieckim żywiołem była potrzebna postać nie tylko sprawnego administratora, ale również proboszcza na odpowiednim poziomie intelektualnym, mogącym dorównać na ogół dość dobrze wykształconym pastorom ewangelickim. Duszpasterzował tam do śmierci. Wydał wtedy *Katechizm Rzymsko-Katolicki dla szkół elementarnych i klas niższych gimnazjalnych* (Poznań 1858), który stał się przedmiotem polemiki z księdzem P. Semenenko, krytykującym publikację na łamach

„Przeglądu Poznańskiego”.

W swym okresie ponieckim był trzykrotnie wybierany na posła do sejmu pruskiego jako przedstawiciel ludności polskiej z powiatów krobkiego i wschowskiego. Posłował w latach 1862-1863, 1863-1866 i 1873-1876. Należał do Koła Polskiego, w którym pełnił funkcję sekretarza. Należy podkreślić, że wypełniał ją z wielką sumiennością a prowadzone przez niego protokoły posiedzeń odznaczają się starannością i skrupulatnością. Zabierał głos z mównicy sejmowej głównie w obronie języka polskiego i praw kościoła katolickiego, m.in. 27 kwietnia 1863 roku wypowiadał się w sprawie zażalenia kolegium szkolnego w Lubczu, któremu grozono karą za używanie języka polskiego oraz dwukrotnie w 1874 roku, w związku z tzw. prawami majowymi kulturkampfu i 19 maja 1874 roku, kiedy interpelował w sprawie zajęcia przez władze świeckie dóbr kościelnych w Dusznikach, Parchaniu i Strzyżewie po śmierci proboszczów. W 1875 roku, w debacie budżetowej, 9 marca zabrał głos w sprawie uposażenia kapituł gnieźnieńskiej i poznańskiej; Przemawiał krytycznie w sprawie projektu prawa o administrowaniu majątkiem kościelnym w parafiach. 10 maja wyraził swój pogląd w sprawie projektu ustawy o zniesieniu klasztorów i kongregacji zakonnych kościoła katolickiego. W obronie Kościoła wystąpił także w sejmie 2 czerwca 1875 roku. Był więc jednym z głównych mówców sejmowych w czasie tworzenia ustaw antykościelnych.

W 1875 roku zamieścił w „Kurierze Poznańskim” obszerny list, w którym objaśniał przystępnie, co dzieje się w sejmie pruskim w sprawach kulturkampfu, gdyż nie wszyscy czytali teksty obszernych mów. 23 maja 1875 roku wystąpił z godzinnym przemówieniem podczas walnego zebrania Stowarzyszenia Ludowego Katolickiego dla Wschowy i okolicy, był też następnie współorganizatorem tamtejszego wiecu protestacyjnego. Swoje poglądy polityczne przedstawił w broszurze *Ojczyzna ze stanowiska chrześcijańskiego* (Drezno 1871). Zaprzyjaźniony był wtedy z Józefem Ignacym Kraszewskim, zamieszkałym w Dreźnie, a żywo interesującym się Wielkopolską. Ze względu na słaby stan zdrowia od 1869 roku, za zgodą władz kościelnych, nie zajmował się sprawami parafialnymi (miał w parafii dwóch wikariuszy).

Zajmował wybitne stanowisko nie tylko jako parlamentarzysta. Znane stało się jego przemówienie podczas kongregacji dekanalnej w Zakrzewie 6 listopada 1872 roku, w którym stanął na stanowisku bezwzględnej prawdy i sprawiedliwości, opowiadając się przeciwko szerzącemu się materializmowi, egoizmowi osobistemu i narodowemu, a w obronie religii. Nie poprzestawał na działalności sejmowej, udzielając się w życiu publicznym także później, m.in. biorąc udział w wiecu wyborczym w 1884 roku w Poniecu. Niemal co roku jeździł na Góry Śląsk, wspierając słowem i hojną ręką ruch polski w swojej rodzinnej dzielnicy. Podróżował także w celach misyjnych do skupisk Polaków w Pradze i w Dreźnie. Żył niezwykle skromnie, co pozwoliło mu na zebranie znacznych kwot, które przeznaczył na cele dobroczynne. Został fundatorem – założycielem Domu Chorych Sióstr Miłosierdzia w Poniecu wraz z kaplicą, otwartego w roku 1894. Na ten cel przeznaczył 12000 marek oraz 3000 na pielęgnację chorych. Wspierał materialnie młodzież kształcącą się jako wieloletni członek Komitetu Powiatowego Towarzystwa Pomocy Naukowej im. K. Marcinkowskiego. Należał poza tym do Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Znany jako świetny mówca i kaznodzieja, niektóre ze swoich mów okolicznościowych ogłaszał drukiem. Większość broszur wydawał własnym nakładem, a dochód z ich sprzedaży przeznaczał na cele społeczne, jak na przykład na pomnik Sebastiana Klonowica, dla Towarzystwa Przemysłowców Polskich w Dreźnie. Oprócz już wzmiankowanych opublikował także m.in.: *Przemowę pożegnalną do alumnów seminarium duchownego poznańskiego* (Poznań 1854), *Przemowę przy ślubie Bonawentury Bleszyńskiego z Elżbietą Szczaniecką dnia 7. 9. 1860 w Łaszczyńcu* (Poznań 1860), *Przemowę przy ślubie Józefa Lipskiego z Antoniną Koczorowską dnia 11. 10. 1850 w Obrzyskach* (Poznań 1860), *Przemowę przy ślubie Gotarda Turny z Ludwiką Turnianką dnia 4. 11. 1860* (Poznań 1860), *Przemówienia i kazania przy różnych okolicznościach wygłoszone* (Drezno 1862), a także w języku niemieckim trzy mowy wygłoszone w Landtagu w 1862 i 1863 (b.m.r.w.) oraz *Przemówienie na dnia 15 grudnia 1882 w kościele ponieckim po żałobnej mszy św. odprawionej za papieża Jana VIII* (Poznań 1883). Współpracował z „Dziennikiem Poznańskim”, „Tygodnikiem Katolickim” i z „Kurierem Poznańskim”. Dokonał zapisu na Towarzystwo Czytelni Ludowych, a swoje bogate zbiory biblioteczne (10 tys. tomów) przekazał Seminarium Duchownemu

w Poznaniu.

Zmarł w Poniecu 3 października 1901 roku, pochowany został na tamtejszym cmentarzu. W nekrologach podkreślono, iż był wielkim patriotą, świetnym mówcą, kaznodzieją i znawcą dziejów ojczystych. Wdzięczne społeczeństwo Ponieca imieniem księdza Respądką nazwało jedną z ulic w centrum miasta. Popiersie i obraz w zakrystii oraz nagrobek na cmentarzu parafialnym to kolejne dowody upamiętnienia tej niezwyklej postaci.

L. Wilczyński, *Respądek Jan (1817-1901)*, [w:] *Księża społecznicy w Wielkopolsce. Słownik biograficzny*, t. III (P-S), Gniezno 2009, s. 107-110.